

שיר השירים - המשובח שבשירים

שיר השירים אשר לשלמה: (שיר השירים א א).¹

שיר השירים רבה פרשה א סימן יא²

תנינן: ³ אמר ר' עקיבא: חס ושלום לא נחלק אדם אחד מישראל על שיר השירים שלא תטמא את הידים, ⁴ שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתנה בו שיר השירים. למה? שכל הכתובים קדש וזה קדש קדשים. ⁵ ועל מה נחלקו? על קהלת. ⁶ אמר ר' יוחנן בר ר' יהושע בן חמיו של רבי עקיבא: כדברי בן עזאי, כך נחלקו וכך גמרו. ר' אלעזר בן עזריה עבד לה מתלא: ⁷ לאחד שהוליד סאה של חטים אצל הנחתום. אמר לו: הוצא לי ממנה קמח, הוצא לי ממנו סולת, הוצא לי ממנה קלוסקיא קמח סולת אחת. ⁸ כך, כל חכמתיה דשלמה, לא סולת אלא שיר השירים לישראל.⁹

שיר השירים - המשובח שבשירים, המעולה שבשירים, המסולסל שבשירים. נאמר שירים ונשבח למי שעשאנו שירים בעולם- הא מה דאת אמרת: "והילילו שירות היכל" (עמוס ח ג) - שבחות דהיכלא.¹⁰

¹ פעמים רבות נזקקנו למדרשים על פסוקי שיר השירים, הן מתוך שיר השירים רבה והן מתוך מדרשים אחרים שמרבים לדרוש בפסוקי ספר זה (שמות רבה, פסיקתא דרב כהנא, ויקרא רבה ומי בעצם לא). והנה מצאנו שאף פעם לא נדרשנו ל"שיר השירים" עצמו. לפסוק הראשון הפותח ספר נכבד זה שכולו מחמדים (הקדמת אבן עזרא לפירושו לספר) וקודש קדשים (ר' עקיבא להלן).

² אנו נשענים על מהדורת שיר השירים רבה של שמשון דונסקי, הוצאת דביר. גם הפרשיות והסימנים הם עפ"י מהדורה זו.
³ שנינו. ראה מסכת ידים פרק ג משנה ה: "כל כתבי הקדש מטמאין את הידים. שיר השירים וקהלת מטמאין את הידים. ר' יהודה אומר: שיר השירים מטמא את הידים וקהלת מחלוקת. רבי יוסי אומר: קהלת אינו מטמא את הידים ושיר השירים מחלוקת ... אמר רבי שמעון בן עזאי: מקובל אני מפי ר"ב זקן, ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה, ששיר השירים וקהלת מטמאים את הידים. אמר ר"ע: חס ושלום! לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא תטמא את הידים, שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל. שכל כתובים קדש ושיר השירים קודש קדשים. ואם נחלקו לא נחלקו אלא על קהלת. אמר רבי יוחנן בן יהושע בן חמיו של ר"ע: כדברי בן עזאי, כך נחלקו וכן גמרו". ראה גם מסכת מגילה דף ז ע"א.

⁴ ספר שמטמא את הידיים נחשב לספר קודש וספר שאינו מטמא את הידיים הוא חול. פירוש דונסקי מסביר: "חז"ל גזרו טומאת ידיים על מי שנוגע בספר מכתבי הקודש, משום שהיו מניחים את התרומה אצל כתבי הקודש ("אמר: זה קודש זה קודש", שבת יד ע"א) והעכברים שהיו מצויים אצל האוכלין היו מפסידים את הספר (רש"י). אבל אחרי גזירה זו, נזהרו מלעשות כן, כדי שלא יפסלו את התרומה במגע היד. והייתה מחלוקת אם שיר השירים וקהלת נחשבים בין כתבי הקודש ומטמאים את הידיים, או לא". עוד בענין כתבי הקודש שמטמאים את הידיים, ראה מסכת ידים פרק ד משנה ו: "אומרים צדוקים: קובלין אנו עליכם פרושים, שאתם אומרים: כתבי הקודש מטמאין את הידים וספרי הומרים אינו מטמא את הידים ... אמר להם: אף כתבי הקדש לפי חיתבן היא טומאתן וספרי הומרים שאינן חביבין אינן מטמאין את הידים".

⁵ אותו ר' עקיבא שבמקומות אחרים שולחים אותו חבריו לעסוק בדברי הלכה ולחדול מלדרוש באגדה: "אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא! מה לך אצל הגדה? כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות" (חגיגה יד ע"א, סנהדרין סז ע"ב, ראה דברינו [בנות צלפחד](#) בפרשת פנחס), הוא שמציל את ספר שיר השירים מפני הדליקה (ראה פרק ששה עשר כל כתבי, מסכת שבת).

⁶ ראה מסכת שבת ל ע"ב: "בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה" וביקרא רבה כח א: "בקשו לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהם נוטין לצד מינות". ועל הקשר בין שלושת הספרים שכתב שלמה, ראה בהמשך דברינו.

⁷ עשה משל לדבר. יש כאן משחקי משל, חכמה וחיידוד בין שלמה וחז"ל (הכל עפ"י חז"ל כמובן). גדולתו של שלמה היא גם ספר משלי, לא רק ספר שיר השירים. ראה שיר השירים רבה בו סימן ט בפרשה א בה אנו עוסקים שמאריך בשבח שלמה אשר יצר את שיטת המשל כדרך ללימוד תורה: "אמר ר' חנינא: לבאר עמוקה מלאה מים, והיו מימיה צוננין ומתוקים וטובים ולא היתה בריה יכולה לשתות ממנה. בא אדם אחד וספק לה חבל בחבל, משיחא במשיחא ודלה ממנה ושתה; התחילו הכל דולין ושותין. כך, מדבר לדבר, ממשל למשל, עמד שלמה על סודה של תורה, דכתיב: משלי שלמה בן דוד מלך ישראל (משלי א א) - על ידי משלותיו של שלמה, עמד על דברי תורה". רבי חנינא שם ורבי אלעזר בן עזריה כאן, יוצרים משלים כדי לתאר את דמותו וחוכמתו של שלמה הממשל. ואנו נמשיך בשלמה המשורר, בספר שיר השירים ולא במשלי. אגב, שים לב שהמילה "משל" עצמה נשמטת במקרים רבים.

⁸ מהחיתים עושים קמח רגיל, מהקמח מנפים ומקבלים סולת (קמח משובח יותר) ומהסולת עושים קלוסקיא (גלוסקא) שהיא עוגה מקמח עדין ומשובח.

⁹ אז מהו שיר השירים? השיר המנופה והמזוקק מכל השירים האחרים, כפי שהוא ממשך ואומר: "המשובח שבשירים וכו'". האם זה מרומז שהיו גם שירים פחותים? ראה פירוש רלב"ג למלכים א ה יב: "וידבר שלשת אלפים משל - ידמה שאלו המשלים שכלל אותם ספר משלי ומאותם השירים נבחר השיר אשר כלל אותו ספר שיר השירים. ולזה אמר בראש ספר משלי משל שלמה בן דוד מלך ישראל לדעת חכמה ומוסר וכו'. רוצה לומר שאלו המשלים לבד יהיה תועלתם באלו הענינים שזכר פה. ואולם שאר המשלים שדבר שלמה לא היה תועלתם לאלו הדברים ולזה לא נכתבו באלו הספרים הנכתבים ברוח הקדש. ולזאת הסבה אמר ג"כ בראש ספר שיר השירים שיר השירים אשר לשלמה ר"ל שזה השיר הוא הנבחר שבשירים אשר לשלמה". מי הוא שניפה את הסולת מהקמח?

¹⁰ עם ישראל הוא "שירים" ושירה לעולם. הפסוק, עם זאת, שהדרשן מביא מספר עמוס הוא מוזר ותמוה שכן הוא נדרש שם לגנאי. ראה שם הפסוק כולו: "והילילו שירות היכל ביום ההוא נאם א-דני ה' רב הפגז בְּכָל מְקוֹם הַשְּׁלֵיף הַסֵּי". ראה רש"י ורד"ק על הפסוק.

דבר אחר: שיר השירים לישראל - המשובח שבשירים, המעולה שבשירים, המסולסל שבשירים. נאמר שירים ונשבח למי שעשאנו שיוֹרִים לעולם. הא מה דאת אמרת: "ה' בדד ינחנו"¹¹. ר' יוחנן בשם ר' אחא בשם ר' שמעון בר אבא: נאמר שירים ושבח למי שעתיד להשרות עלינו רוח הקדש. נאמר לפניו שירים הרבה. בכל השירים או הוא מקלסן או הן מקלסין אותו, בשירת משה הן מקלסין אותו ואומר: "זה אלי ואנוהו" (שמות טו ב). ובשירת משה הוא מקלסן: "ירכיבהו על במותי ארץ" (דברים לב יג).¹² ברם הכא, הן מקלסין אותו והוא מקלסן. הוא מקלסן: "הנך יפה רעיתי" (שיר השירים א טו) והן מקלסין אותו: "הנך יפה דודי אף נעים" (שם טז). רבי שמעון בשם רבי חנין דציפרין אמר: שיר כפול, ר' סימון אמר: כפול ומכופל.¹³ ר' לוי אמר: כנגד שנות אבות ועשרת הדברות נאמרה: מנין שיר תקי, ואי תימר דאית בהון יתיר? צא מהן שני רעבון שאין עולין מן המנין.¹⁴

שיר השירים רבה פרשה א סימן יב

"ישקני מנשיקות פיהו" - היכן נאמרה? ר' חנינא בר פפא אמר: בים נאמרה - הא מה דאת אמרת: "לסוסתי ברכבי פרעה". ר' יודא ברבי סימון אמר: בסיני נאמרה, שנאמר: "שיר השירים" - שיר שאמרו אותו השרים השוררים, שנאמר: "קדמו שרים אחר נוגנים" (תהלים סח כו).¹⁵ תני משום ר' נתן: הקב"ה בכבוד גדולתו אמרה, שנאמר: "שיר השירים אשר לשלמה" - למלך שהשלום שלו.¹⁶ רבן גמליאל אומר מלאכי השרת אמרוהו, שיר השירים - שיר שאמרוהו שרים של מעלה. ר' יוחנן אמר בסיני נאמרה, שנאמר: "ישקני מנשיקות פיהו".¹⁷ רבי מאיר אומר: באהל מועד נאמרה ומייתי לה מן הדא קרייא: "עורי צפון ובואי תימן" - עורי צפון

¹¹ ואין לנו שיעור רק השיר. שיר השירים למי שמצליח להשתייר ולשרוד. עם שיועד להלוך בשולי ההיסטוריה ולהמשיך להתקיים (ולא מפסיק לשיר) היכן שגדולים וטובים ממנו חלפו ופסקו. ראה דברינו [עם לבדד ישכון?](#) בפרשת בלק.

¹² שתי "שירת משה". באחת בני ישראל מקלסים לקב"ה ובשניה, הקב"ה מקלס אותם. אבל הן שתי שירות נפרדות "ולא קרב זה אל זה כל הלילה".

¹³ המיוחד בשיר השירים הוא בדיאלוג שבין הקב"ה וכנסת ישראל. הדוד והרעיה. לא שירת זה לזו לחוד (האזינו) או שירת זו לזה לחוד (שירת הים), אלא שירה הדדית במענה מידי. דואט. הדוגמא שהמדרש מביא כאן היא פסוקים טו-טז בפרק א של שיר השירים: "הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים: הנך יפה דודי אף נעים אף ערשנו רעננה" שהם קילוס הדדי בלשון כפולה ביניהם ובתוכם (כפול ומכופל). ויש עוד רבים כאלה בשיר השירים, כגון: "קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך: יונתי בחגי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך פי קולך ערב ומראיך נאה... דודי לי ואני לו הרעה בשושנים" (פרק ב פסוקים יג-טז) ובפרט קטעים שלמים בפרק ב ("ענה דודי ואמר לי"), פרק ה ("קול דודי דופק" ופרק ז ("אני לדודי ועלי תשוקתי") בספר. וראה שיר השירים רבה ב טז: "אמר רבי יהודה ב"ר אלעאי הוא זמרני ואני זמרתני, הוא קלסני ואני קלסתני, הוא קראני אחותי רעיתי יונתי תמתי, ואני אמרת ליה זה דודי וזה רעי, הוא אמר לי הנך יפה רעיתי, ואני אמרתי לו הנך יפה דודי אף נעים". והדימוי אולי החזק מכל הוא דווקא בשבות רבה ב ה בסנה, על הפסוק "יונתי תמתי" בו הוא משווה את הקב"ה ועם ישראל לשני תאומים שכאשר לאחד כוואב, השני מרגיש זאת. ראה שם.

¹⁴ על הקדמת שיר השירים לתקופת המקרא, מעבר לשעשועי גימטריא, נראה בהמשך. בינתיים, בנושא חשיבות שיר השירים ושבחו, ראה מקבילה, בלשון דומה אך שונה, בתנחומא פרשת תצוה סימן א במצוות המנורה: "ואתה תצוה את בני ישראל - ז"ה הנך יפה רעיתי הנך יפה (שיר השירים א טו) - אמר ר' עקיבא: לא כל העולם כולו ומלאו כדאי, כיום שניתן בו תורת שיר השירים לישראל. שכל הכתובים קודש, ושיר השירים קודש קדשים. אמר ר' אלעזר בן עזריה: למה הדבר דומה? למלך שנטל סאה של חטים ונתנה לנחתום, ואמר לו: הוצא לי ממנה כך וכך סולת, כך וכך סובין כך וכך מורסן וסלית לי מתוכה גלוסקא אחת יפה מנופה ומעולה. כך, כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים. ראה מה הקב"ה מקלס לישראל בתוכו: הנך יפה רעיתי הנך יפה. הנך יפה במעשים, הנך יפה במעשי אבותיך. הנך יפה בבית והנך יפה בשדה, בבית במזוזה וכתבתם על מזוזות ביתך (דברים ו), בשדה בתרומות ובמעשרות בלקט בשכחה ופאה, הנך יפה בבית הנך יפה בגג שנאמר (דברים כב) כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך. הנך יפה בעולם הזה הנך יפה בעולם הבא, הנך יפה רעיתי. אמר ר' שמעון בן פזי: הקב"ה מקלסה בלשון כפול והיא מקלסתו בלשון פשוט. למה מקלסו הקב"ה בלשון כפול? שאם איננה עושה רצונו יכול הוא להמירה באחרת. והיא מקלסתו בלשון פשוט לפי שאינה יכולה להמירו באחר. הוי - הנך יפה דודי אף נעים".

¹⁵ ראה תהלים סח שמתאר את יציאת מצרים, ההליכה במדבר ומעמד הר סיני: "אָרַץ רַעֲשָׁה אֶף שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים זֶה סִינֵי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (פסוק ט) ובהמשך שם: "רָקַב אֱלֹהִים רַבְתִּים אֶלְפֵי שָׁנָאן אֲדֹנָי בָּם סִינֵי בְקֶדֶשׁ" (פסוק יח) ועוד. ובדברינו [מעשה ידי טובעים בים](#) לשביעי של פסח ראינו שהפסוק: "קדמו שרים אחר נוגנים" נדרש על שירת הים, על כך שבני האדם הקדימו שירה למלאכים. וכאן הוא על מעמד הר סיני. שניהם מתוארים בפרק זה, ראה שם.

¹⁶ ראה מסכת שבעות לה ע"ב: "כל שלמה האמורין בשיר השירים - קודש, שיר למי שהשלום שלו, חוץ מזה: כרמי שלי לפני האלף לך שלמה". ובמדרש שיר השירים רבה בו אנו עוסקים: "כל מקום שנאמר במגילה זו במלך שלמה - במלך שלמה הכתוב מדבר. במלך סתם - בקב"ה הכתוב מדבר. וחכמים אומרים: במלך שלמה - במלך שהשלום שלו הכתוב מדבר" (סוף סימן יא לעיל).

¹⁷ פה המדרש מסתמך על עצמו. סימן יג הסמוך דורש באריכות ש"ישקני מנשיקות פיהו" זה מעמד הר סיני, בפרט שתי הדברות הראשונות: "אנכי ולא יהיה לך" שבני ישראל שמעו ישירות מפי הגבורה ולא מפי משה. כנראה שדרשות אלה על "ישקני מנשיקות פיהו" היו נפוצות ופשוטות כל כך שאפשר להוכיח מהם ששיר השירים נאמר בהר סיני.

זו העולה הנשחטת בצפון, ובואי תימן - אלו שלמים שנשחטין בדרום. הפיחי גני - זה אהל מועד. יזלו בשמיו - זה קטרת הסמים. יבא דודי לגנו - זו השכינה. ויאכל פרי מגדיו - אלו הקרבנות. רבנין אמרין: בבית עולמים.¹⁸

מדרש זוטא - שיר השירים (בובר) פרשה א סימן א

"שיר השירים אשר לשלמה" - עשר שירות הן: שירת אדם, שירת אברהם, שירת היס, שירת הבאר, שירת משה, שירת יהושע,¹⁹ שירת דבורה, שירת דוד, שירת שלמה דשיר השירים ושירת לעולם הבא, שנאמר: "שירו לה' שיר חדש" (ישעיה מב י). ושיר השירים משובחת מכולם. שכל השירים יש מהם שתחילתו שבח וסופו גנאי, ויש מהם תחילתו גנאי וסופו שבח. השיר שאמרו ישראל על הבאר - תחילתו שבח וסופו גנאי. "האזינו השמים" (דברים לב א) - תחילתו גנאי וסופו שבח. "אשירה נא לידידי" (ישעיה ה א) - תחילתו שבח וסופו גנאי. שיר השירים - שבח שבחים. שכל השירים שנאמרו אמרו בני הדיוטות. אבל שיר השירים אמרו מלך בן מלך, נביא בן נביא, נשיא בן נשיא. וחכמים אומרים מהר סיני נתנה.²⁰

שיר השירים רבה פרשה א סימן נה

"עד שהמלך במסבו" - ר' מאיר ור' יהודה. רבי מאיר אומר: "עד שהמלך" - מלך מלכי המלכים הקב"ה "במסבו" - ברקיע, נתנו ישראל ריח רע ואמרו לעגל: "אלה אלהיך ישראל" (שמות לב ד). אמר ליה ר' יהודה: דיך מאיר! אין דורשין שיר השירים לגנאי אלא לשבח. שלא נתן שיר השירים אלא לשבחן של ישראל. ומהו "עד שהמלך במסבו"? עד שהמלך, מלך מלכי המלכים הקב"ה "במסבו" - ברקיע, נתנו ישראל ריח טוב לפני הר סיני ואמרו: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שמות כד ז).²¹

מסכת אבות דרבי נתן נוסח א פרק א

"הו מתונים בדין" - כיצד? מלמד שיהא אדם ממתין בדין, שכל הממתין בדין מיושב בדין, שנאמר: "גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה" (משלי כה א) - ולא שהעתיקו אלא שהמתינו. אבא שאול אומר: לא שהמתינו אלא שפירשו. בראשונה היו אומרים: משלי ושיר השירים וקהלת גנוזים היו, שהם היו אומרים משלות ואינן מן הכתובים. ועמדו וגנזו אותם. עד שבאו אנשי כנסת הגדולה ופירשו אותם, שנאמר: "וארא בפתאים אבינה בבנים נער חסר לב ... והנה אשה לקראתו שית זונה ונצורת לב. הומיה היא וסוררת בביתה לא ישכנו רגליה" ... (משלי פרק ז).²² וכתוב בשיר השירים: "לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן את דודי לך" (שיר השירים ז יב). וכתוב בקהלת: "שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך ודע כי על

¹⁸ שיר השירים הוא קודש קדשים משום שיסודו במאורעות המכוננים של עם ישראל: יציאת מצרים ומעמד סיני. שלמה המלך אשר "עשה אזניים לתורה", "עמד על סודה של תורה" ו"אמר דברי תורה ברבים" (ראה סימן ח בפרשה א של שיר השירים רבה), עשה כך גם לשיר השירים, אבל יסודו של השיר קדום ומקודש מתחילת היות ישראל לעם (דברים כז ט).

¹⁹ איפה מצינו את שירת יהושע? ולהלן הוא מזכיר את שיר הכרם של ישעיהו: "אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו". האם התחלף לדרשן או למעתיקים יהושע בישעיהו?

²⁰ גם אם יסודו של שיר השירים בשירת היס או במעמד הר סיני, כעת הוא מקבל מעמד מיוחד. "שיר השירים" - דרגה אחת מעל כל שאר השירים והשירות. נראה שגם מעל השיר של הגאולה לעתיד לבא. בשבת שחלה בפסח אנו קוראים שיר שהוא אפילו מעל השיר שאמרנו בראשון של פסח, בהגדה: "ונאמר לפניו שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו". כך נראה מנוסח המדרש. והשנה, בה אנו קוראים את שירת היס ושיר השירים באותו יום, מקבל מדרש זה משמעות מיוחדת.

²¹ ראה הדרשה והפסוק שם במלואם: "עד שְהַמֶּלֶךְ בְּמַסְבוֹ נְדִי נִתְּן וְיָחוּ". נרד הוא בושם חריף וחזק שיכול גם לתת ריח רע ועל פסוק זה נזכה לדרוש פעם אחרת בע"ה. ולענייננו, דור אחד אחרי רבי עקיבא שקבע ששיר השירים הוא קודש קדשים באים תלמידיו, ר' יהודה ור' מאיר, ומתווכחים אם ניתן לדרוש את פסוקי שיר השירים לגנאי או שמא קדושת שיר השירים מחייבת דרישה תמיד לשבח. ראה שמחלוקת זו חוזרת בהמשך המדרש, גם בפרשה ב סימן יג על הפסוק: "הביאני אל בית היין - ר' מאיר אומר: אמרה כנסת ישראל: הושלט בי יצר הרע כיון ואמרתי לעגל (שמות ל"ב) אלה אלהיך ישראל. הדין חמרא כד עלל בבר נש הוה מערבב ליה. אמר לו ר' יהודה: דיך מאיר! אין דורשין שיר השירים לגנאי אלא לשבח, שלא נתן שיר השירים אלא לשבחן של ישראל, ומהו הביאני אל בית היין, אמרה כנסת ישראל הביאני הקב"ה למרתף גדול של יין זה סיני ונתן לי שם דגלי תורה ומצות ומעשים טובים ובאהבה גדולה קבלתי אותם". שיטת רבי מאיר היא, כידוע, שכבר במעמד הר סיני חשבו על העגל, ראה שמות רבה מב ח, במדבר רבה ז ד ועוד. האם הקדמת שיר השירים למעמד הר סיני ולקריעת ים סוף (ראה גם כל המדרשים על פסל מיכה שעבר איתם בים) היא שנותנת לרבי מאיר את הציודק לדרישת שיר השירים גם כביקורת ולא רק כשבח והלל? האם כך הוא הבין את דברי מורו ורבו, רבי עקיבא, "המשובח בשירים", "המסולסל בשירים"?

²² המדרש מביא כאן באריכות את משל הזונה המפתה את הנער. ראה פרק ז במשלי.

כל אלה יביאך האלהים במשפט" (קהלת יא ט) וכתוב בשיר השירים: "אני לדודי ועלי תשוקתו" (ז' י"א). הוי: לא שהמתינו אלא שפירשו.²³

מדרש זוטא - שיר השירים (בובר) פרשה א

דבר אחר: שיר השירים אשר לשלמה. אמר רבי אלעזר בן עזריה: משל למה הדבר דומה? למלך שנתן לנחתום כור חטים ואמר לו הוצא לי משם עשר סאין סולת. חזר ואמר לו: [הוציא לי] מתוך עשר שש, מתוך שש ארבע. כך הקב"ה סולת את הנביאים מתוך התורה, ואת הכתובים מתוך הנביאים, ושיר השירים נסלתה מכולם.²⁴

שבת שלום וחג שמח

מחלקי המים

²³ לא נוכל להאריך כאן בכל ההתנגדויות שהיו לספרי שלמה, בפרט שיר השירים וקהלת. מקצת מאלה ראינו כבר לעיל במדרש בו פתחנו ובהערותינו שם. לביקורות נוספות, ראה סימנים ח, י בפרשה א בשיר השירים רבה, אשר דן בשלושת הספרים של שלמה. מצד אחד הוא משבח אותם ואומר במספר מקומות: "... מיד שרתה עליו רוח הקודש ואמר ג' ספרים הללו: משלי, קהלת ושיר השירים" ומאידך הוא מתאר כיצד כתיבת ספרים אלה תואמת את תהפוכות חייו של שלמה: "תני רבי חייא רבה רק לעת זקנת שלמה שרתה עליו רוח הקודש ואמר ג' ספרים משלי וקהלת ושיר השירים. ר' יונתן אמר: שיר השירים כתב תחלה ואח"כ משלי ואח"כ קהלת. ומייתי לה ר' יונתן מדרך ארץ, כשאדם נער אומר דברי זמר, הגדיל אומר דברי משלות, הזקין אומר דברי הבלים". ראה שם גם מדרשי שמותיו של שלמה שמזכירים את אחריתו הרעה (מלכים א יא ד), ביניהם השם למואל: "למואל שגם לאל בכל לבו אמר יכול אני להרבות ולא לחטוא". אין ספק שהיו צריכים לגלות מתינות וסבלנות רבה כאשר ישבו ודנו בדמותו של שלמה (שרצו אף להכלילה בין אלה שאין להם חלק לעולם הבא, שיר השירים רבה א ה, סנהדרין קד ע"ב) ובספרי. מתינות בדין זו וגדלות הרוח היו לאנשי כנסת הגדולה שכללו, בסופו של דבר, את שיר השירים וקהלת בספרי הקודש. על כתפיהם עמד ר' עקיבא כשהכריז: "אין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל. שכל כתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים".²⁴

²⁴ בסוף דברינו אנו חוזרים לדרשת רבי אלעזר בן עזריה שראינו במדרש שיר השירים רבה בראש דברינו, לשיר השירים שהוא סולת דסולת, נפה אחר נפה, הדברים הכי מנופים ומזוקקים. ראה גם הפועל "לְסַלְתָּ" (סולת את הנביאים מתוך התורה), לשון שגם ראינו במדרש תנחומא בהערה 14: "וְסַלְתָּ לִי מִתּוֹכָהּ". אבל החידוש הגדול כאן הוא שדברי הנביאים הם סולת מתוך התורה והכתובים סולת מן הנביאים!! ספרי התנ"ך, בסדר: תורה, נביאים וכתובים, הם תהליך של השבחה!! לאור זאת, גם דברי רבי עקיבא ששיר השירים הוא קודש קדשים, אינם רק דברי מליצה, אלא דברים כפשוטם. ראה מנגד הדעה בגמרא נדרים כב ע"ב: "אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא (לא) חטאו ישראל - לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא, מאי טעמא? כי ברוב חכמה רוב כעס (קהלת א יח)". פסוק אחרון זה גם הוא מהכתובים ואולי זו גדלותם, שהם מבינים לנפש האדם.